

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՔԱՂԱՔԱԿՐԹԱԿԱՆ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆ

Վերլուծական տեղեկագիր

№ 7

Երևան – 2015

YEREVAN STATE UNIVERSITY
CENTER FOR CIVILIZATION AND CULTURAL STUDIES

Analytical Bulletin

№ 7

Yerevan 2015

Հրատարակվում է ԵՊՀ Քաղաքակրթական և
մշակութային հետազոտությունների կենտրոնի
գիտական խորհրդի որոշմամբ

Խմբագրական խորհուրդ՝

Դավիթ Հովհաննիսյան	բ.գ.թ., պրոֆեսոր, Արտակարգ և լիազոր դեսպան (նախագահ)
Արամ Սիմոնյան	պ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից-անդամ,
Ռուբեն Սաֆրաստյան	պ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս
Արման Կիրակոսյան	պ.գ.դ., պրոֆեսոր, Արտակարգ և լիազոր դեսպան
Սերգեյ Մինասյան	քաղ.գ.դ.
Հայկ Քոչարյան	պ.գ.թ., դոցենտ (համարի պատասխանատու)

ԳԼՈՒԲԱԼ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ «ԾԱՂՐԱՆԿԱՐԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ»

Դավիթ Հովհաննիսյան,
Նաիրա Մահակյան

Բանալի բառեր՝ սհարեկչություն, ծաղրանկար, «Շարլի Էբդո» շաբաթաթերթ, գլոբալ հակամարտություն, մարգարեի ծաղրանկար, Իսլամական աշխարհ-Եվրոպա հակամարտության ուրվագծում

17-րդ դարի վերջին Լյուդովիկոս 14-րդի Ֆրանսիան պատերազմ հայտարարեց Հոլանդիային՝ օգտագործելով այն առիթը, որ հոլանդացիները հատուկ մեղալ էին պատրաստել, որի երեսին պատկերված էր, թե ինչպես է Հոլանդիան, որը մարմնավորում էր Նավեի որդի Հեսուն, կանգնեցնում արեգակը¹:

Երբեմն պետությունները նույնիսկ ֆուտբոլի պատճառով են պատերազմել, սակայն հիմնականում այդ թվացող պատճառները միայն առիթ են եղել, որոնցով փորձ է կատարվել թաքցնել հակամարտության իրական էությունը:

Մուհամմադ մարգարեի ծաղրանկարների հրապարակումների պատճառով տեղի ունեցող ցույցերն ու բռնությունները, անշուշտ, հնարավոր է բացատրել հենց ծաղրանկարների հրապարակմամբ, սակայն այդ կերպ վարվելով՝ հնարավոր չէ ստանալ մի շարք հարցերի պարզաբանում:

¹ Հիշեցնենք, որ Լյուդովիկոս 14-րդին ժամանակակիցներն անվանում էին «Արև արքա»:

Այս հոդվածում փորձ է կատարվում վերլուծել և բացահայտել ահաբեկչական գործողությունների և Իսլամական աշխարհ-Եվրոպա ուրվագծվող հակամարտության իրական պատճառները:

2015 թվականի հունվարի 7-ին Ֆրանսիայի մայրաքաղաք Փարիզում՝ «Շարլի Էբդո» երգիծական շաբաթաթերթի գրասենյակում տեղի ունեցած ողբերգությունը ծաղրանկարների պատրվակով տեղի ունեցած առաջին ահաբեկչական ակտը չէր: Դեռևս 2005թ. սեպտեմբերին դանիական «Յիլանդս փոսթեն» ոչ շատ հայտնի թերթը հրապարակեց իսլամի հիմնադիր Մուհամադ մարգարեի կերպարի մոտիվներով կատարված 12 ծաղրանկար, հոկտեմբերին «ալ-Ֆաջր»² թերթն արտատպեց այդ ծաղրանկարները³, ինչը, սակայն. որևէ հետևանք այն ժամանակ չունեցավ: Ավելի ուշ, դեկտեմբերի 6-ին մի խումբ դանիացի մուսուլմաններ ներկայացրին այդ ծաղրանկարներին նվիրված 47 էջանոց թղթապանակը Մեքքայում կայացած այն ժամանակ դեռ Իսլամական կոնֆերանս կազմակերպության⁴ գազաթաժողովի մասնակիցների ուշադրությանը:

Նշենք, որ գազաթաժողովը նվիրված էր ահաբեկչության, ինչպես նաև սուննի և շիա մուսուլմանների միջև ծայրահեղ լարվածության հասած հարաբերությունների հարցերին, սակայն քննարկումները ծավալվեցին հիմնականում ծաղրանկարների խնդրի շուրջ: Չնայած ԻՀԿ-ն շատ խիստ կերպով դատապարտեց ծաղրանկարների հրապարակումը, այնուամենայնիվ դա էլ

² Եգիպտական արտասանությամբ՝ «ալ-Ֆագր», <http://www.elfagr.org/> (մուտք՝ 10.01.2015):

³ Egyptian paper published cartoons in October, <http://www.afrol.com/articles/18063> (մուտք՝ 10.01.2015).

⁴ 2011 թվականի հունիսի 28-ին Աստանայում տեղի ունեցած Արտաքին գործերի նախարարների խորհրդի 38-րդ նստաշրջանի ժամանակ կազմակերպության անվանումը փոխվեց և այն այժմ կոչվում է «Իսլամական համագործակցության կազմակերպություն» (Այսուհետ՝ ԻՀԿ): Տե՛ս http://www.oic-oci.org/oicv2/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en (մուտք՝ 10.02.2015):

բավարար չեղավ, որպեսզի ամբողջ աշխարհում անմիջապես սկսվեն բողոքի ցույցեր և հարձակումներ եվրոպական դեսպանատների վրա:

Պահանջվեց ևս երկու ամիս, որպեսզի հավատացյալների կրքերը բավական չափով բորբոքվեն: Հունվարի վերջից մի շարք մուսուլմանական և ոչ մուսուլմանական երկրներում սկսվեցին զանգվածային ցույցեր⁵: Մուսուլմանական երկրներում՝ Ինդոնեզիայում, Իրանում, Աֆղանստանում, Պաղեստինում, Սիրիայում, Լիբանանում և այլուր, այդ ցույցերը զուգորդվեցին եվրոպական դեսպանատների վրա հարձակումներով: Բախումների ընթացքում եղան մարդկային զոհեր: Իսլամական աշխարհով տարածվեցին դանիական, նորվեգական և եվրոպական մի շարք այլ երկրների արտադրությունը բոյկոտելու կոչեր: Ետ կանչվեցին դեսպաններ, փակվեցին դեսպանատներ: Պետությունների ղեկավարների մակարդակով մեկը մյուսին հաջորդեցին շատ կոշտ հայտարարություններ, որոնցից ամենակտրուկը Իրանի նախկին նախագահ Ահմադինեժադի ելույթներն էին:

Լարվածության այս դրսևորումները վերհիշել են տալիս Սալման Ռուշդիի «Սատանայական բանաստեղծություն» ստեղծագործության հրապարակմանը հետևած այաթոլա Խոմեյնիի ֆաթվան, համաձայն որի՝ գրողը մեղադրվեց անհավատության համար և դատապարտվեց մահվան⁶: Դանիական ծաղրանկարների հեղինակին էլ դատապարտեցին տալիբները և 100 կգ ոսկի խոստացան մահապատիժն ի կատար

⁵ Muslim anger at Danish cartoons, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4361260.stm> (մուտք՝ 10.12.2014.)

⁶ 25 years after the Salman Rushdie fatwa, how is free expression faring?, <http://www.latimes.com/opinion/op-ed/la-oe-garton-ash-free-speech-rushdie-china-putin-20140509-story.html> (մուտք՝ 10.02.2015.)

ածող իսլամի մարտիկին: Բացի այդ, նրանք հայտարարեցին, որ Աֆղանստանում սպանված յուրաքանչյուր դանիացու, նորվեգացու կամ ֆրանսիացու համար կվճարեն 5 կգ ոսկի⁷:

Միաժամանակ, մուսուլմանական աշխարհում հնչում են և այլ ձայներ: Մի հորդանանյան թերթ արտատպեց հրապարակված 12 ծաղրանկարներից երեքը՝ բացատրելով իր որոշումը հետևյալ կերպ. «Հրապարակվածը ընդամենը ծաղրանկարներ են, որոնք կարող են վիրավորական լինել, սակայն դրանց հրապարակումն արժանի չէ այն աղմուկին, որը բարձրացել է այդ փաստի շուրջ: Իրական անհավատները նրանք են, ովքեր կազմակերպել են սեպտեմբերի 11-ի ահաբեկչական գործողությունը, ովքեր ներկայում գրոհում են եվրոպական դեսպանությունները և այլն»⁸:

2005 թվականի սեպտեմբերի այս աղմկահարույց դեպքերն ու բախումները, սակայն, չկանխեցին հետագայում ևս Մուհամմադ մարգարեի ծաղրանկարներ հրապարակելը: Այս հարցում հատկապես աչքի ընկան ֆրանսիացի ծաղրանկարիչները: Ֆրանսիական «Շարլի Էբդո» շաբաթաթերթը⁹ արմատական

⁷ Jihad Against Danish Newspaper, <http://www.brusselsjournal.com/node/382> (մուտք՝ 10.02.2015).

⁸ Հովհաննիսյան Դ., Գլոբալ հակամարտությունը եվ «ծաղրանկարային պատերազմը», Հանրապետական, թիվ 2 (33), 2006, էջ 29-34:

⁹ Շաբաթերթը բավականին երկար պատմություն ունի: Դեռևս 1969թ.-ին հիմնվել է «Charlie Mensuel» անսագիրը, որը լույս է տեսել մինչև 1981թ., իսկ արդեն 1992թ. այն դարձյալ սկսել է լույս տեսնել, բայց արդեն որպես շաբաթաթերթ: 1970թ.-ի նոյեմբերին լույս է տեսել «Շարլի Էբդոյի» առաջին համարը: Charlie Hebdo has had a long tradition of disrespect and provocation, Տե՛ս <http://news.nationalpost.com/2015/01/07/charlie-hebdo-has-had-a-long-tradition-of-disrespect-and-provocation/> (մուտք՝ 07.01.2015թ.): Շաբաթաթերթն իր պատմության ողջ ընթացքում հրապարակել է բազմաթիվ ծաղրանկարներ կրոնական, քաղաքական և այլ թեմաներով և հաճախ է քննադատության ենթարկվել դրա համար: Ամսագրի ծաղրանկարների շարքում հատկապես մեծ թիվ են կազմում կրոնական թեմաներով ծաղրանկարները: Քաղաքական թեմաներով ծաղրանկարներից վերջիններից են Ղրիմի բռնակցումն ու Պուտինի քաղաքականության վերաբերյալ ծաղրանկարները: Տե՛ս Французский Charlie

գաղափարներ ունեցող մուսուլմանների կողմից մի քանի անգամ հարձակման է ենթարկվել մարգարեի ծաղրանկարների պատճառով:

Այս հարձակումներից մասնավորապես աչքի ընկավ 2011 թվականի նոյեմբերին շաբաթաթերթի գրասենյակի վրա կատարված հարձակումը, որը տեղի ունեցավ այն բանից հետո, երբ շաբաթաթերթի հերթական համարը լույս տեսավ Մուհամմադ մարգարեի ծաղրանկարով և «100 մտրակի հարված նրան, ով ծիծաղից չի մահանա» գրությամբ¹⁰: Հարձակման ընթացքում թեև գոհեր չեղան, բայց շաբաթաթերթի գրասենյակը հրկիզվեց¹¹:

Սակայն այն, ինչ տեղի ունեցավ 2015 թվականի հունվարի 7-ին աննախադեպ էր իր դաժանությամբ և հետագա արձագանքների ընդգրկունությամբ:

Դեպքերը զարգացան հետևյալ կերպ. Հունվարի 7-ի առավոտյան Սայիդ և Շերիֆ Քուաշի¹² եղբայրները զինված ներխուժեցին Փարիզում գտնվող «Շարլի Էբդոյի» գրասենյակ և «Ալլահ ալ-Աքբար» գոռալով՝ սկսեցին կրակել շաբաթաթերթի

Hebdo высмеивал псевдореферендум в оккупированном Крыму и политику Путин
http://censor.net.ua/photo_news/319260/frantsuzskiyi_charlie_hebdo_vysmeival_psevdo_referendum_v_okkupirovannom_krymu_i_politiku_putina_fotoreportaj (մուտք՝ 24.01.2015):

¹⁰ Why Islam forbids images of Mohammed, St´u
<http://edition.cnn.com/2015/01/07/living/islam-prophet-images/> (մուտք՝ 10.02.2015):

¹¹ Magazine office burns as Islam issue hits stands, <http://edition.cnn.com/2011/11/02/world/europe/france-magazine-burning/> (մուտք՝ 10.02.2015)

¹² 33-ամյա Սայիդ և 32-ամյա Շարիֆ Քուաշիները ավժիրյան ծագմամբ ֆրանսիացիներ էին: Եղբայրները հաճախ են աչքի ընկել հանցավոր վարքագծով: 2008թ. Շարիֆը դատապարտվել էր երեք տարվա ազատազրկման՝ Իրաքյան պատերազմի համար կամավորների հավաքագրման մեղադրանքով: Ենթադրվում էր նաև, որ եղբայրները 2014թ. ամռանն էին Սիրիայից Ֆրանսիա վերադարձել: Սիրիայում մասնակցել էին նախագահ Բաշար ալ-Ասադի դեմ գրոհայինների պայքարին: St´u «Профессиональный теракт»: что известно об атаке на Charlie Hebdo <http://top.rbc.ru/politics/08/01/2015/54ae2fe09a79472bd5e7ed51> (մուտք՝ 08.01.2015թ.):

աշխատակիցների վրա՝ սպանելով 12 մարդու, որոնց թվում էին շաբաթաթերթի գլխավոր խմբագիր Ստեֆան Շարբոնյեն, ծաղրանկարիչներ Ժան Կաբյուն, Ժորժ Վոլինսկին, Բերնար Վելյակը, Ֆիլիպ Օնորեն, լրագրող Բերնար Մորիսը և այլն¹³:

Ահաբեկիչ եղբայրներին հաջողվեց փախչել և անգամ այդ ընթացքում անցորդներին ասել, որ իրենք ալ-Կաիդայի՝ Արաբական թերակղզու թևի ներկայացուցիչներ են և վրեժ են լուծել Մարգարեին ծաղրելու համար: Սակայն, երկու օր անց՝ հունվարի 9-ին ֆրանսիական ոստիկանությանը հաջողվեց չեզոքացնել նրանց¹⁴:

Այս ողբերգական իրադարձությունները գրավեցին ողջ աշխարհի ուշադրությունը:

Արդեն հունվարի 11-ին Փարիզում անցկացվեց «Հանրապետության երթը», որին մասնակցեցին տասնյակ երկրների բարձրաստիճան պաշտոնյաներ¹⁵:

Սակայն պետք է նշել, որ ո՛չ ԱՄՆ նախագահը, ո՛չ պետքարտուղարը չմասնակցեցին այս երթին, ինչը բազմաթիվ քննադատությունների պատճառ դարձավ¹⁶: ԱՄՆ

¹³ Charlie Hebdo Suspects Killed, Market Shooter Dead, Տե՛ս http://www.huffingtonpost.com/2015/01/09/charlie-hebdo-suspects-killed_n_6439396.html (մուտք՝ 11.01.2015թ.):

¹⁴ Եղբայրները փոխիրաձգության ժամանակ սպանվեցին: Մանրամասն տե՛ս Напавшие на Charlie Hebdo убиты в перестрелке с полицией, http://www.bbc.co.uk/russian/international/2015/01/150109_charlie_hebdo_hunt_ends (մուտք՝ 10.01.2015թ.):

¹⁵ Paris attacks: Millions rally for unity in France, <http://www.bbc.com/news/world-europe-30765824> (մուտք՝ 12.01.2015):

¹⁶ Charlie Hebdo Survivor: It's 'Very Good' Obama Didn't Come to Paris March, <http://www.mediaite.com/online/charlie-hebdo-survivor-its-very-good-obama-didnt-come-to-paris-march/> (մուտք՝ 26.01.2015); Obama's absence from Charlie Hebdo rally: egregious diplomatic error?, <http://www.csmonitor.com/USA/DC-Decoder/Decoder-Voices/2015/0114/Obama-s-absence-from-Charlie-Hebdo-rally-egregious-diplomatic-error> (մուտք՝ 16.01.2015); Array of world leaders joins 3.7 million in France to defy terrorism, <http://edition.cnn.com/2015/01/11/world/charlie-hebdo-paris-march/index.html> (մուտք՝ 12.01.2015); US media questions why neither Barack Obama nor top US

պետքարտուղար Ջ. Քերրին, խոսելով Փարիզ չզնալու մասին, նշել էր, որ «թեպետ ինքը շատ էր ցանկանում լինել այնտեղ, սակայն պարտավորություններ ուներ, որոնք կարևոր էին»¹⁷:

Մի շարք երկրների ղեկավարներ դատապարտեցին այս ահաբեկչությունը: Հարկ է նշել, որ արևմտյան պետությունների ղեկավարների խոսքում նկատվում էր արևմուտք-իսլամ հակամարտությունը չընդգծելու ձգտումը: Այս են վկայում նաև Ֆրանսիայի նախագահ Ֆ. Օլանդի և վարչապետ Մ. Վալսի շեշտադրումները: Մասնավորապես, Վալսը նշել էր. «Սա պատերազմ է ահաբեկչության, ջիհադիզմի, ծայրահեղ իսլամի ու ընդհանրապես այն ամենի դեմ, որն ուղղված է եղբայրության, ազատության, հավասարության ոչնչացմանը»¹⁸: Իսկ Օլանդը միասնության կոչ արեց՝ ֆրանսիացիներին զգուշացնելով, որ մուսուլմաններին չդիտարկեն որպես թշնամիներ¹⁹:

Մեծ Բրիտանիայի վարչապետ Դեյվիդ Քեմերոնը նույնպես շեշտը դրեց ահաբեկչություն երևոյթի վրա, նշելով, որ «Փարիզում կատարված սպանությունը զազրելի է և որ իրենք աջակցում են ֆրանսիացի ժողովրդին ահաբեկչության դեմ պայքարում և ՋԼՄ-ների պաշտպանության հարցում»²⁰: Դ. Քեմերոնը թեպետ դատապարտել էր սպանությունը, բայց նաև ասել էր, որ իրեն ևս

officials attended Paris Charlie Hebdo rally, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/11339477/US-media-questions-why-neither-Barack-Obama-nor-top-US-officials-attended-Paris-Charlie-Hebdo-rally.html> (մուսք՝ 12.01.2015).

¹⁷ Charlie Hebdo: Obama slammed for failing to send senior official to Paris march, <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/charlie-hebdo-obama-slammed-for-failing-to-send-senior-official-to-paris-march-9972796.html>(մուսք՝ 12.01.2015).

¹⁸ French Premier Declares 'War' on Radical Islam as Paris Girds for Rally, http://www.nytimes.com/2015/01/11/world/europe/paris-terrorist-attacks.html?ref=europe&_r=1 (մուսք՝ 12.01.2015).

¹⁹Նույն տեղում:

²⁰ Премьер Великобритании Кэмерон осудил теракт в Париже, <http://ria.ru/world/20150107/1041689298.html> (մուսք՝ 15.01.2015).

դուր չեն գալիս նման ծաղրանկարները. «Ես քրիստոնյա եմ: Ինձ էլ դուր չի գալիս, երբ ծաղրվում են կրոնական արժեքները այդքան տհաճ ձևով»²¹: Մակայն չնայած դրան, նա այնուամենայնիվ կարևորել էր ազատ երկրում խոսքի ազատությունը²²:

Ինչ վերաբերում է իսլամական աշխարհի արձագանքին, ապա այստեղ, ինչպես և սպասվում էր, ահաբեկչության վերաբերյալ կարծիքները տարբեր էին. եթե մի կողմից պետությունների պաշտոնյաները ցավակցական ուղերձներ էին հղում Ֆրանսիային և ֆրանսիացի ժողովրդին, ապա մյուս կողմից արմատական կազմակերպությունների անդամներն ու ղեկավար շրջանակներն իրենց գոհունակությունն էին հայտնում կատարվածի համար:

Հունվարի 7-ի իրադարձություններին արձագանքեցին ինչպես սուննիական, այնպես էլ շիական աշխարհի մի շարք հեղինակավոր անձիք: Իսլամական մի շարք պետությունների առաջնորդներ իրենց ցավակցական ուղերձները հղեցին Ֆրանսիային՝ դատապարտելով ահաբեկչությունը: Այս պետությունների թվում էին Եգիպտոսը, Իրանը, Սաուդյան Արաբիան, Լիբանանը և այլն: Մասնավորապես, Եգիպտոսի նախագահ Աբդ Ալ-Ֆաթահ Ալ-Սիսին նշել էր, որ «ահաբեկչությունը միջազգային ֆենոմեն է և պետք է դրան դիմակայել համատեղ ջանքերով»²³:

Հետաքրքիր շեշտադրումներ է կատարվել Սիրիայի ԱԳՆ հայտարարության մեջ: Սիրիան ևս դատապարտեց «Շարիի Էրդո» շարաթաթերթի վրա հարձակումը, սակայն միաժամանակ նշեց, որ

²¹ David Cameron supports Charlie Hebdo cover that depicts Muhammad, <http://www.theguardian.com/politics/2015/jan/13/david-cameron-cover-charlie-hebdo-muhammad-prophet-freedom-offensive> (մուսք` 15.01.2015).

²² Նույն տեղում:

²³ Charlie Hebdo: world leaders' reactions to terror attack, Տե՛ս <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/11332726/Charlie-Hebdo-world-leaders-reactions-to-terror-attack.html> (մուսք` 20.01.2015).

«ահաբեկչությունը բումերանգի նման վերադառնում է իր ստեղծողներին ու նպաստողներին»²⁴: Այս նույն միտքը արտահայտեց նաև Իրանի խորհրդարանի նախագահ Ալի Լարիջանին. «Արևմտյան երկրները լռել, անգամ ֆինանսավորել են ծայրահեղականներին, սակայն այսօր ահաբեկչությունը, որը ստացել է նրանց աջակցությունը, սպառնում է հենց Արևմուտքի անվտանգությանն ու կայունությանը»²⁵:

Հետաքրքիր էր նաև շիական Իրանի մյուս ղեկավարների արձագանքները: «Շարիի էրդոյի» ահաբեկչությունը նախ դատապարտեց Իրանի նախագահ Հասան Ռոուհանին: Ընդ որում Իրանի նախագահը շեշտեց, որ դատապարտում է աշխարհի ցանկացած կետում կատարված ահաբեկչությունը: «Մենք դատապարտում ենք ծայրահեղականությունը, բռնությունն ու ահաբեկչությունը որտեղ էլ որ կատարվի՝ Պաղեստինում, Լիբանանում և Լևանտում, թե Փարիզում ու ԱՄՆ-ում»²⁶: «Զիհադի, կրոնի կամ իսլամի անունից մարդկանց սպանողներն ու ծայրահեղական, բռնության տարածման ակտեր իրագործողները նպաստում են իսլամաֆոբիային և կովում են իսլամի դեմ»²⁷:

Հետաքրքիր կերպով արձագանքեց նաև Իրանի արտաքին գործերի նախարար Մոհամմադ Ջավադ Ջարիֆը: Նա նշեց. «Մենք հավատում ենք, որ սրբությունները պետք է հարգվեն: Եվ եթե մենք չսովորենք հարգել միմյանց, ապա շատ դժվար կլինի տարբեր հայացքների, մշակույթների ու քաղաքակրթությունների աշխարհում: Մենք ունակ չենք լինի մասնակցել լուրջ

²⁴ МИД САР: Сирия резко осудила террористическое нападение на редакцию газеты в Париже, <http://www.sana.sy/ru/?p=22829> (մուտք՝ 15.01.2015).

²⁵ Лариджани: Терроризм, который был поддержан Западом, сегодня угрожает его собственной безопасности, <http://www.sana.sy/ru/?p=22914> (մուտք՝ 15.01.2015).

²⁶ Terrorism, violence in name of Islam reprehensible: Rouhani, <http://www.presstv.ir/Detail/2015/01/09/392333/Iran-censures-violence-in-name-of-Islam> (09.01.2015).

²⁷ Նույն տեղում:

բանակցությունների, եթե չհարգենք միմյանց արժեքներն ու սրբությունները»²⁸:

Եվրոպայում հակաիսլամական տրամադրվածության աճին ի պատասխան՝ Եվրոպայի և Ամերիկայի երիտասարդներին բաց նամակով դիմեց Իրանի հոգևոր առաջնորդ այաթոլլա Ալի Խամենեին, որն իր նամակում երիտասարդներին կոչ էր անում նախ կարդալ Ղուրանը, ծանոթանալ իսլամին, հետո նոր կարծիք կազմել այս կրոնի մասին²⁹: Այաթոլլան նշում է, որ երիտասարդներն իրենք իրենց հարց տան, թե «ինչո՞ւ են աշխարհում ուժային կառույցները ցանկանում իսլամական միտքը մարզինալացնել և թողնել լատենտ: Գերուժերի ծրագրերին իսլամի ո՞ր հասկացություններն ու արժեքներն են խանգարում և ի՞նչ շահեր են թաքնվում իսլամի կերպարի աղավաղման ստվերում»: Ապա ինքն իր հարցին պատասխանելով՝ ասում է, որ մուսուլմանները արևմտյան ուժերի համար վերջինն են այն «ուրիշների» շարքում որպես քավության նոխագ, որպեսզի արդարացնեն ճնշումներն ու խարդավանքները: Այս թյուրիմացության ուղղման միակ ճանապարհը, ըստ նրա, այն է, որ արևմտյան երիտասարդությունը իսլամի վերաբերյալ իր դատողությունները պետք է անի Ղուրանը կարդալու ու Մարգարեի կյանքը ուսումնասիրելու միջոցով³⁰:

²⁸Iranian foreign minister voices concern about anti-Muslim protests in Europe, http://www.washingtonpost.com/world/iranian-official-cites-judicial-issues-in-case-of-post-reporter/2015/01/14/84df4cc6-9521-4e5e-beaf-adbecd1c913c_story.html (15.01.2015).

²⁹Message of ayatollah Seyyed Ali Khamenei to the youth in Europe and North America, <http://farsi.khamenei.ir/ndata/news/28731/index.html#en> (21.01.2015).

³⁰‘To the Youth in Europe and North America’: An Unexpected Open Letter From Iran’s Supreme Leader, <http://foreignpolicy.com/2015/01/21/to-the-youth-in-europe-and-north-america-an-unexpected-open-letter-from-irans-supreme-leader/> (21.01.2015).

«Շարիի Էբդոյի» ահաբեկչությունը դատապարտվեց նաև ՀԱՄԱՍ-ի կողմից³¹: Սակայն այս հայտարարությունը, կարծես, պատասխան լիներ Իսրայելի վարչապետ Բ. Նեթանյահուին, ով իր հայտարարության մեջ նշել էր, որ արմատական իսլամական ահաբեկչությունը սահմաններ չունի, հետևաբար դրա դեմ պայքարը պետք է համընդհանուր լինի: Նա նաև շեշտել էր, որ եթե ՀԱՄԱՍ-ի, Հիզբալլահի, «Իսլամական պետություն» կազմակերպության և ալ-Կաիդայի ահաբեկչությունը չդադարեցվի, այն կտարածվի ողջ աշխարհով մեկ³²: Ի պատասխան սրան՝ ՀԱՄԱՍ-ի ուղերձում շեշտվում էր, որ «իրենք դատապարտում են Նեթանյահուի հուսահատ փորձերը՝ կապել մեր շարժումն ու մեր ժողովրդի դիմադրությունը գլոբալ ահաբեկչության հետ»³³:

Հունվարի 7-ի ահաբեկչությունը դատապարտվեց Արաբական երկրների լիգայի³⁴, ինչպես նաև արևմտյան երկրներում իսլամական մի շարք կազմակերպությունների կողմից³⁵:

Ի տարբերություն շիականի՝ սուննիական աշխարհի արձագանքը, սակայն միանշանակ չէր. այս ցավակցականների կողքին մենք տեսնում ենք մի շարք սուննիական արմատական և

³¹Hamas condemns Charlie Hebdo attack, Տե՛ս <http://www.maannnews.net/eng/ViewDetails.aspx?ID=752859> (մուտք՝ 12.01.2015).

³²Нетаниягу: Радикальный исламский террор не знает границ, http://mignews.com/news/politic/world/080115_72216_49985.html (մուտք՝ 09.01.2015).

³³Hamas condemns Charlie Hebdo attack, Տե՛ս <http://www.maannnews.net/eng/ViewDetails.aspx?ID=752859> (մուտք՝ 20.01.2015).

³⁴ Arab League and top Muslim body condemn Paris attack, Տե՛ս <http://news.yahoo.com/arab-league-top-muslim-body-condemn-paris-attack-150207581.html> (մուտք՝ 20.01.2015).

³⁵Not in our name – Muslims respond in revulsion to Charlie Hebdo massacre, Տե՛ս <http://blogs.spectator.co.uk/fraser-nelson/2015/01/not-in-our-name-muslims-respond-in-revulsion-to-charlie-hebdo-shooting/> (մուտք՝ 20.01.2015).

ծայրահեղական կազմակերպությունների կողմից Քուաշի եղբայրների արարքը արդարացնող գովեստի խոսքեր³⁶:

Նշենք, որ հունվարի 7-ի ահաբեկչության պատասխանատվությունն իր վրա էր վերցրել ալ-Կաիդայի՝ Արաբական թերակղզու մասնաճյուղը, իսկ հետո նաև «Իսլամական պետություն» ահաբեկչական խմբավորումը (ԻՊ), երբ Մոսուլի ճառի ժամանակ «Իսլամական պետություն» խմբավորման ղեկավարներից Աբու Սա'ադ ալ-Անսարիին ասաց, որ Փարիզյան ահաբեկչությունը ուղերձ էր կոալիցիայի³⁷ անդամներին:

Տարածվեցին նաև մի շարք տեսագրություններ, որտեղ ԻՊ-ի զինյալներն իրենց ուրախությունն էին արտահայտում կատարվածի կապակցությամբ³⁸:

Իրադարձություններն այդքանով չավարտվեցին: Իսլամական աշխարհում կրքերը հասկապես թեժացան «Շարլի Էբդո» շաբաթաթերթի հերթական համարի լույս տեսնելուց հետո, որն ամբողջությամբ նվիրված էր ահաբեկչությունը ծաղրելուն: Իսլամի կանաչ գույնով ծածկված այս համարի շապիկին դարձյալ

³⁶ Paris terror at Charlie Hebdo newspaper: Aussies justify attack, Տե՛ս <http://www.heraldsun.com.au/news/paris-terror-at-charlie-hebdo-newspaper-aussies-justify-attack/story-fni0fiyv-1227178200371?nk=c04684dc1fe757166a5ee241aaab8066> (մուտք՝ 15.02.2015); Sheikh Ismail al-Wahwah: A sinister player in a world of radicals, Տե՛ս <http://www.dailytelegraph.com.au/news/nsw/sheikh-ismail-alwahwah-a-sinister-player-in-a-world-of-radicals/story-fni0cx12-1227085769758?nk=c04684dc1fe757166a5ee241aaab8066> (մուտք՝ 15.02.2015); Charlie Hebdo: Afghan Taliban condemns cartoons depicting prophet, hails Paris gunmen, Տե՛ս <http://www.abc.net.au/news/2015-01-15/afghan-taliban-hails-paris-charlie-hebdo-gunmen/6020008> (մուտք՝ 15.02.2015).

³⁷ Operation Inherent Resolve. Targeted operations against ISIL terrorists, http://www.defense.gov/home/features/2014/0814_iraq/ (20.02.2015).

³⁸ Лъвы ислама отомстили за нашего пророка – боевики ИГ одобрили теракт в Париже, Տե՛ս http://tvzvezda.ru/news/vstrane_i_mire/content/201501072042-j5p6.htm (մուտք՝ 15.01.2015); More will follow': ISIS fighter praises Paris massacre, Տե՛ս <http://nypost.com/2015/01/07/isis-fighter-praises-paris-massacre-warns-more-will-follow/> (մուտք՝ 15.01.2015).

պատկերված էր Մուհամմադ մարգարեն՝ ձեռքին «Je suis Charlie» (Ես Շարլին եմ) գրությունը³⁹:

Զանգվածային բողոքի ալիքներ սկսվեցին մի շարք երկրներում, իսլամական ՋԼՄ-ներում⁴⁰: Ավերածությունների աստիճանով հատկապես առանձնացան Նիգերում տեղի ունեցած իրադարձությունները: Զայրացած մուսուլմանները սկսեցին հարձակվել եկեղեցիների վրա. վնասվեց չորս տասնյակից ավել եկեղեցի, զոհվեց առնվազն մեկ տասնյակ մարդ⁴¹:

Եվրոպայում տեղի ունեցող հակաիսլամական ցույցերի կողքին իրադարձությունները հետաքրքիր զարգացում ստացան հատկապես Չեչնիայում: Չեչենական Հանրապետության ղեկավար Ռամզան Կադիրովի նախաձեռնությամբ հունվարի 19-ին մայրաքաղաք Գրոզնիում անցկացվեց այսպես կոչված «Միլիոնների երթը»⁴², որը Մուհամմադ մարգարեի ծաղրանկարների դեմ ուղղված բողոք էր: Այս երթին մասնակցում էին Հյուսիսային Կովկասի մոտ մեկ միլիոն մուսուլմաններ, որոնք ձեռքներին պահում էին հիմնականում «Մենք սիրում ենք Մուհամմադ մարգարեին» և «Մենք Շարլին չենք, մենք մարգարեի ումման ենք» պաստառներ⁴³:

Ծաղրանկարների պատճառով Իսլամական աշխարհ–Եվրոպա հարաբերությունների ուրվագծվող հակամարտությունը մեկնաբանող վերլուծաբանները անմիջապես սկսեցին

³⁹ Charlie Hebdo attack: Print run for new issue expanded, <http://www.bbc.com/news/world-europe-30808284> (16.01.2015).

⁴⁰ Charlie Hebdo: Muslim media anger at new cartoon, <http://www.bbc.com/news/world-europe-30812155> (16.01.2015).

⁴¹ Charlie Hebdo: Niger protesters torched 45 churches – police, <http://www.bbc.com/news/world-africa-30888188> (19.01.2015).

⁴² Марш миллиона в Грозном, http://kavpolit.com/articles/marsh_milliona_v_groznom-13138/ (19.01.2015).

⁴³ Марш миллионов: Митинг в Грозном против карикатур на пророка Мухаммеда глазами очевидцев, <http://lenta.ru/articles/2015/01/19/groznyn/> (19.01.2015).

ներկայացնել Ս. Հանթինգթոնի «Քաղաքակրթությունների բախման» տեսության տերմինաբանությամբ՝ նշելով, որ տեղի է ունենում այն, ինչի մասին արդեն վաղուց խոսվում է և ինչը հստակորեն ակներև դարձավ հատկապես 2001թ. սեպտեմբերի 11-ից և 2003թ. Իրաք ամերիկյան բանակի ներխուժելուց հետո⁴⁴:

Սակայն ծաղրանկարների հրապարակումը, որը ներկայումս ձևակերպվում է իբրև երկու իրար հակադրվող քաղաքակրթությունների կարևոր արժեքների սկզբունքային հակասություն (մամուլի ազատություն ընդդեմ կրոնական սրբությունների), շատ հարմար առիթ էր վերահաստատելու երկու տարբեր աշխարհների հակամարտության բուն էությունը: Ուստի իր էությամբ աննշան մի առիթ օգտագործվեց երկու քաղաքակրթությունների արժեքային բախման մասին հայտարարելու համար՝ հաշվի չառնելով այն հանգամանքը, որ մուսուլմանների միայն չնչին մասն է մասնակցում բռնություններին, իսկ եվրոպացիների մեծամասնությունը շատ լավ ըմբռնում է հավատացյալների վիրավորվածության էականությունը:

Այս ամենի մասին վկայում է թե՛ այն փաստը, որ, օրինակ՝ 2005թ. Ինդոնեզիայի բազմամիլիոն մուսուլմանական բնակչության

⁴⁴Չիշեցնենք, որ «Քաղաքակրթությունների բախման» տեսությունը ակտուալացվեց 1990-ականներին՝ Սառը պատերազմի ավարտից հետո, երբ ամերիկյան հասարակությունը որոշակի խնդիրների առջև կանգնեց իր հետագա զարգացման և ապագայի պատկերացումների որոշման հարցում: «Քաղաքակրթությունների բախման» տեսությունը դարձավ այն գաղափարախոսությունը, որը պետք է ապահովեր ամերիկյան հասարակության ներքին միասնությունը՝ իր արտաքին խնդիրների լուծման համար: 2001թ. սեպտեմբերի 11-ի իրադարձությունները դրդեցին ԱՄՆ նախագահ Ջ. Բուշ Կրտսերին հայտարարել նոր խաչակրաց արշավանքի մասին, որից հետո իրական բախումը, սակայն, ոչ թե քաղաքակրթությունների միջև էր, այլ Միացյալ Նահանգների և այն ուժերի, որոնք կարող են մրցակցության մեջ մտնել համաշխարհային կառավարման համակարգը հսկելու հարցում:

միայն 300 ծայրահեղականները մասնակցեցին դանիական դեսպանության վրա կատարված հարձակմանը և թե՛ այն հայտարարությունները, որոնցով հանդես եկան բազմաթիվ եվրոպական քաղաքական, հասարակական և կրոնական գործիչներ՝ խոսելով հավատացյալների կրոնական զգացմունքները վիրավորելու անընդունելիության մասին:

Բայց առիթը ստեղծվել է, և ահա համաշխարհային ՁԼՄ-ները հայտարարում են, որ իրար դեմ են դուրս եկել Եվրոպան (և շատ հատկանշական է, որ ո՛չ թե Արևմուտքը, ինչպես դա սովորաբար ձևակերպվում է, այլ հե՛նց Եվրոպան)՝ իր ազատական ու ժողովրդավարական արժեքներով և իսլամական աշխարհը՝ իր կրոնական արժեհամակարգով:

«Շարլի Էբդո»-ի խմբագրության դեմ իրականացված ահաբեկչական պատասխանատվությունը իրենց վրա վերցրեցին մի անգամից երկու ներկայումս ամենաազդեցիկ ծայրահեղական շարժումները՝ «ալ-Կաիդայի» մասնաճյուղը և «Իսլամական պետությունը»: Հետաքրքիրն այն է, որ այս երկուսի մեջ, չնայած այն հանգամանքին, որ ռազմավարական առումով գրեթե իրարից չեն տարբերվում, մարտավարական տարաձայնությունների հետևանքով Սիրիայում և Իրաքում կան շատ սուր հակասություններ և մրցակցություն:

Դրանցից յուրաքանչյուրը՝ փորձելով իրեն վերագրել այս գործողության իրականացումը, ձգտում է լրացուցիչ ժողովրդականություն շահել սուենի մուսուլմանների շրջանակում (և ոչ միայն), ինչը կողմնակիորեն վկայում է, թե որքան ընդունելի և ողջունելի են նման ակցիաները հասարակ հավատացյալների համար:

Ակնհայտ է, որ «ալ-Կաիդան» արդեն տարիներ շարունակ լուրջ ջանքեր է գործադրում կազմակերպության ցանցայնացման ուղղությամբ: «Իսլամական պետությունը», ձգտելով ահաբեկել իր

դեմ հանդես եկող պետությունների հասարակություններին, նույն ուղին է որդեգրել՝ ձգտելով իր բջիջները ստեղծել բոլոր այն երկրներում, որտեղ մուսուլման ահաբեկիչները հնարավորություն ունեն քիչ թե շատ ազատ գործելու: Միացյալ Նահանգներում անվտանգության համակարգը սեպտեմբերի 11-ից հետո բավականին հստակ է գործում, ինչի մասին վկայում են մի շարք գործողությունների կանխումը այս երկրի հատուկ ծառայությունների կողմից: Ուստի ծայրահեղականների ցանցերի հիմնական գործողությունները ծավալվելու են եվրոպական երկրներում, ինչպես նաև այն մուսուլմանական երկրներում, որոնք գնահատվում են որպես «քաֆիրների» կողմից կառավարվողներ և, հատկապես, որտեղ որ տեղակայված են «խաչակիրների» ստորաբաժանումները:

«Շարլի Էբոյի» դեմ իրականացված ահաբեկչությունը և, հատկապես, սուննի ծայրահեղականների եվրոպական ցանցի անվիճելի առկայությունը այստեղ նոր բարդությունների առջև է կանգնեցնում եվրոպական փոքր և մեծ քաղաքներում ձևավորված մուսուլմանական համայնքները:

Խնդիրն այն է, որ տարբեր ճանապարհներով այստեղ տեղափոխված սուննիների զգալի մասը առանց այդ էլ չափազանց դժվար է ինտեգրվում իր համար նոր քաղաքակրթական և մշակութային միջավայրին, շատ մեծ ջանքեր են պահանջվում ադապտացվել նոր գրված և չգրված օրենքներին: Այս հանգամանքը մղում է «փակության», նոր ինքնության հնարավորության մերժման և հին ինքնության ակտուալացված հատկանիշների արմատավորմանը:

Այս ամենին շատ վատ են արձագանքում այն մուսուլմանները, որոնք հաջողությամբ կերտել են իրենց նոր ինքնությունը: Նրանք հասկանում են, որ ոչ միայն ահաբեկչությունը, այլև ուղղակի բնակության երկրի օրենքների, բարքերի, սովորությունների

մերժումը, համայնքների փակությունը, շրջապատող իրականությանը հակադրվելը ձևավորում է փոխադարձ անհանդուրժողականության վտանգավոր մթնոլորտ:

Այդ ամենը վտանգում է այն մարդկանց, ովքեր եկել են եվրոպական երկրներ՝ ձգտելով իրենց կյանքը շարունակել այն արժեքային դաշտում, որը թույլ կտա իրենց իրականացնել իրենց ներուժը, ինչը վտանգվում է հացի համար եկածների կողմից:

Այս առումով հատկանշական են Ռոտերդամի՝ ծագումով մարոկկացի, դավանանքով՝ սուննի քաղաքապետ Ահմադ Աբու Տալիբի՝ Հոլանդիայի մուսուլմաններին ուղղված խոսքերը: «Աներևակայելի է, թե ինչպես կարելի է ապստամբել ազատության դեմ: Բայց եթե ձեզ, այնուամենայնիվ, դուր չի գալիս ազատ լինելը, հավաքե՛ք ձեր ճամպուրկները և հեռացե՛ք... Հաստատ մի տեղ կա, որը ձերն է, անկեղծ եղե՛ք ինքներդ ձեզ հետ այդ հարցում, մի՛ սպանեք անմեղ լրագրողներին»⁴⁵:

Այս ամենը ավելի արդիական է դարձնում բոլոր այն վեճերը, որոնք արդեն մի քանի տասնամյակ է վարվում են մուլտիկուլտուրալիզմի հայեցակարգի շուրջ:

Հարկ է նշել, որ եվրոպական երկրների կառավարությունները աստիճանաբար սկսում են ձեռնարկել այնպիսի քայլեր, որոնք, միտված լինելով ուժեղացնելու անվտանգության համակարգը, միաժամանակ որոշակիորեն սահմանափակում են մարդու տարբեր իրավունքները, ինչը որոշ չափով կրկնում է այն միջոցները, որոնք «Պետրիոտ» օրենքների փաթեթի կիրառմամբ գործի դրվեցին սեպտեմբերի 11-ից հետո Միացյալ Նահանգներում:

⁴⁵ Muslim mayor of Rotterdam Ahmed Aboutaleb tells extremists who 'don't like freedom' to 'f*** off', *Stu* <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/muslim-mayor-of-rotterdam-ahmed-aboutaleb-tells-extremists-who-dont-like-freedom-to-f-off-9975459.html> (15.01.2015).

Ակնհայտ է, որ նման գործողությունների ազդեցության տակ բյուրեղացվում է իրավիճակը եվրոպական երկրներում, ինչի հետևանքն է տարբեր տիպի ազգայնական, պոպուլիստական կուսակցությունների ակտիվացումը, որոնք, հաշվի չառնելով գլոբալ աշխարհում միգրացիոն գործընթացների կարևորությունը քազմաթիվ առումներով, իրենց ընտրողներին տարբեր անհրականանալի խոստումներ են տալիս: Այդ խոստումների մի մասն էլ կապված է ներգաղթողների հոսքի կտրուկ կրճատման հետ, ինչպես նաև՝ արդեն իսկ ներգաղթածների նկատմամբ քաղաքականության խստացման հետ:

Այսպիսով, իրավիճակն ավելի է շիկանում, իսկ դժվար լուծելի խնդիրների քանակը՝ աճում:

Գործընթացների նման զարգացման դեպքում Փիմ Ֆորսթեյնի, Տեո Վան Գոգի, «Շարլի Էբդո»-ի լրագրողների նման սպանությունները կարող են ավելի հաճախակի դառնալ և անպայման չէ, որ նման գործողությունները իրականացվեն միայն սուննի ծայրահեղականների կողմից:

GLOBAL CONFLICT AND THE “CARTOON WAR“

Summary

Davit Hovhannisyan,

Naira Sahakyan

Shooting in the office of the satirical weekly newspaper Charlie Hebdo in Paris on January 7, 2015, is not the first terrorist act by its nature. This act and subsequent protests can be explained by the publishing of the cartoons, but it does not provide a complete answer for many questions.

The article notes that European governments gradually start to take steps aimed at strengthening the security systems, but these steps are somewhat limiting human rights.

Under the influence of such actions the situation in European countries is crystallizing and is becoming more explosive. The number of difficult problems is increasing.

In the case of such development the terrorist acts may become more frequent and it is not necessarily that such activities are carried out only by Sunni extremists.